

Sygn. akt V ACa 204/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Strugała
Sędziowie:	SA Mariusz Wicki SO del. Krzysztof Gajewski (spr.)
Protokolant:	sekr. sądowy Karolina Petruczenko

po rozpoznaniu w dniu 9 marca 2018 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa Z. G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w S.

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w S.

z dnia 9 lutego 2017 r. sygn. akt I C 345/16

I. oddala apelację;

I. nie obciąża powoda kosztami postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy.

Sygn. akt V ACa 204/17

UZASADNIENIE

Powód, Z. G. wniósł przeciwko pozwanemu, Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w S., pozew o ustalenie, że w latach 1980 - 1984 prowadził gospodarstwo rolne w P. o powierzchni 24 ha.

Na uzasadnienie podał, iż powyższe ustalenie jest powodowi niezbędne do wyliczenia renty wyrównawczej w związku z wypadkiem, którego doznał (...)Wskazał, że Sąd Wojewódzki w S. wyrokiem z dnia 16 września 1983r. przyznał powodowi rentę w oparciu o ustalenie, że w latach 1980 - 1984 prowadził on gospodarstwo rolne o powierzchni 24 ha przeliczeniowych. Tymczasem Sąd Rejonowy w S., rozpoznający w 2014r. sprawę z powództwa Z. G. o podwyższenie

przyznanej renty przyjął, że w latach 1980 - 1984 powód prowadził gospodarstwo rolne o powierzchni 15,5061 ha przeliczeniowych. Takie ustalenie zostało powtórzone przez Sąd Okręgowy w S., który rozpoznawał apelację powoda od wyroku z dnia 18 kwietnia 2014r. W tej sytuacji, wniesienie pozwu o ustalenie, że powód prowadził gospodarstwo rolne w P. o powierzchni 24 ha przeliczeniowych, stało się, zdaniem powoda, konieczne.

Pozwany, Skarb Państwa - Sąd Rejonowy w S., wniósł o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu.

W pierwszej kolejności podniósł zarzut braku legitymacji procesowej biernej. Nadto podkreślił, że powód domaga się ustalenia faktów, a nie prawa, co jest niedopuszczalne w trybie art. 189 k.p.c. Wskazał też, iż opisane przez powoda orzeczenia sądowe dotyczące wysokości renty wyrównawczej są prawomocne, a sam powód nie wniósł środka zaskarżenia, który wzruszyłby ich treść. Nie wniósł również skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sądowego. Zatem, treść wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 18 kwietnia 2014r. oraz treść wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 30 września 2014r. są wiążące. Na koniec podniósł też, iż powód nie udowodnił odpowiedzialności pozwanego, ani na podstawie art. 417 k.c., ani na podstawie art. 417¹ k.c.

Wyrokiem z dnia 9 lutego 2017r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo i nie obciążył powoda kosztami procesu.

Sąd I instancji ustalił, iż (...) powód uległ wypadkowi drogowemu. W tym czasie prowadził gospodarstwo rolne w P.. W związku z pourazową niezdolnością do pracy powód wystąpił do Sądu Wojewódzkiego w S. przeciwko ubezpieczycielowi, (...) o wypłatę renty wyrównawczej. Prawomocnym wyrokiem z dnia 16 września 1983r. Sąd Wojewódzki w

S. zasądził od (...) na rzecz powoda rentę wyrównawczą, poczynając od dnia 1 lutego 1983r. (...)

Następnie, powód wniósł pozew o podwyższenie renty wyrównawczej i sprawa ta toczyła się w Sądzie Wojewódzkim w S. (...). Sąd Apelacyjny w Gdańsku rozpoznający apelację powoda, wyrokiem z dnia 4 października 1991r. podwyższył rentę wyrównawczą zasądzoną na rzecz powoda (...) Prawomocnym wyrokiem z dnia 13 grudnia 1995r. Sąd Rejonowy w S., wskutek kolejnego pozwu Z. G., podwyższył rentę wyrównawczą powodowi, poczynając od dnia 1 października 1995r. do kwoty 470 zł. miesięcznie, poczynając od dnia 1 października 2005r.(...). U podstaw powyższych orzeczeń leżało ustalenie, że powód utracił zdolność do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego o około 1/3 w stosunku do tej zdolności sprzed wypadku, a także, że bezpośrednio przed wypadkiem prowadził on gospodarstwo rolne w P. o powierzchni 24 ha.

Pozwany ubezpieczyciel wówczas nie kwestionował powierzchni gospodarstwa rolnego uprawianego przez powoda w latach 1980 - 1984, przyjętego do ustaleń dotyczącej należnej powodowi renty wyrównawczej.

W dniu 12 listopada 2008r. powód złożył do Sądu Rejonowego w S. pozew przeciwko (...) o podwyższenie renty wyrównawczej za okres od dnia 1 października 2005r. do dnia 31 października 2008r. do zapłaty równowartości 33 % wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Nadto wniósł o zasądzenie na jego rzecz kwoty 7.652 zł. tytułem wyrównania różnicy między świadczeniem wypłaconym w okresie od 1 listopada 2005r. do 31 października 2008r. a należnym po podwyższeniu renty przez sąd. Zgłosił również żądanie podwyższenia renty począwszy od dnia 1 października 2008r. do wysokości stanowiącej 33% wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Sprawa została zarejestrowana (...).

W sprawie tej pozwany ubezpieczyciel wniósł o oddalenie powództwa, kwestionując podstawę żądań i wysokości dochodzonego roszczenia. Wśród zarzutów, które podniósł, był ten, iż renta należna powodowi winna być wyliczona przy uwzględnieniu obszaru gospodarstwa powoda według hektarów przeliczeniowych, a powód tej wielkości nie podał.

Sąd Rejonowy, w oparciu o twierdzenia powoda co do działek wchodzących w skład gospodarstwa rolnego w P., zwrócił się do Urzędu Gminy w S. o podanie powierzchni działek rolnych wymienionych przez powoda w ha przeliczeniowych.

Pismem z dnia 10 września 2009r. Urząd Gminy w S. udzielił odpowiedzi, w której podał żadaną powierzchnię w ha przeliczeniowych.

Sąd Rejonowy w S. w dniu 18 kwietnia 2014r. wydał wyrok, w którym podwyższył rentę wyrównawczą powoda. Poczynił jednocześnie ustalenie, że w dacie wypadku powód był właścicielem gospodarstwa rolnego położonego w P. o powierzchni 15,5061 ha przeliczeniowych.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 30 września 2014r. oddalił apelację powoda. W uzasadnieniu wskazał, że związanie wyrokiem lub zawartą ugodą dotyczy jedynie zasady odpowiedzialności dłużnika o stopnia tej odpowiedzialności, w tym przyczynienia się poszkodowanego do szkody.

Sąd nie jest natomiast związany sposobem jej wyliczenia zastosowanym w umowie stron lub wyroku zasądającym rentę. Podał dalej, że skoro okoliczności rzutujące na wysokość renty ulegają zmianom, a jednocześnie strona pozwana (...) podniosła zarzut nieprawidłowości w ustaleniu wielkości gospodarstwa rolnego powoda przyjętego za podstawę ustalenia wielkości renty, to rzeczą sądu było odnieść się do tego zarzutu i w konsekwencji zarzut ten zbadać. Wskazał też, że ustalenia sądu dotyczące powierzchni gospodarstwa rolnego powoda w P. są prawidłowe.

W 2015r. powód zwrócił się do Urzędu Gminy w S. z wnioskiem

opodanie mu informacji na temat powierzchni dzierżawionych przez powoda gruntów w P. w latach 1981 - 1984. Urząd Gminy w S. wskazał, że nie jest w posiadaniu umowy dzierżawy, w oparciu o którą byłby w stanie udzielić powodowi odpowiedzi. Podał, że urząd nie jest w posiadaniu dokumentów sprzed 2006r.

W opinii Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Stan faktyczny w niniejszej sprawie został oparty na niekwestionowanych dokumentach załączonych do pozwu oraz dopuszczonych z urzędu ze sprawy (...). Ich autentyczność nie była kwestionowana. Rozstrzygnięcie sprawy sprowadza się do oceny prawnej zgłoszonego żądania.

Sąd I instancji wskazał, iż podstawą prawną zgłoszonego roszczenia jest art. 189 k.p.c. Uwzględniając treść tego przepisu oraz realia sprawy, doszedł do przekonania, że Skarb Państwa - Sąd Rejonowy w S. nie jest podmiotem, który jest prawnie zainteresowany ustaleniem powierzchni gospodarstwa rolnego powoda prowadzonego w P. w chwili wypadku. Sąd jest organem władczym, do którego obowiązków należało rozstrzygnięcie żądania powoda w zakresie wysokości renty w oparciu o zaproponowane przez strony dowody, w zakresie podniesionych zarzutów strony przeciwnej. Sąd, ani nie stwarza zagrożenia dla prawa powoda, ani nie staje przeciwko powodowi, jeśli chodzi o ustalenie powierzchni gospodarstwa rolnego. Sąd jedynie rozstrzygał spór pomiędzy powodem a (...) SA w W. w zakresie wysokości renty należnej powodowi. Powierzchnia gospodarstwa rolnego była jedną z przesłanek, która Sąd był obowiązany wziąć pod uwagę, by rozstrzygnąć spór w sprawie (...). Sąd Rejonowy w S. oraz Sąd Okręgowy w S. przedstawił stanowisko prawne w zakresie zgłoszonego przez powoda żądania w kontekście zgromadzonych w sprawie (...) dowodów.

Powyższe prowadzi do wniosku, że Skarb Państwa - Sąd Rejonowy w S. nie posiada legitymacji procesowej biernej w niniejszej sprawie. Pozew o ustalenie winien być bowiem skierowany wobec podmiotu, który rości sobie prawo wobec powoda. Taka sytuacja nie zachodzi w tej sprawie.

Już sama ta okoliczność skutkuje oddaleniem powództwa Z. G..

Warto jednak wskazać, że powód nie ma też interesu prawnego w ustaleniu powierzchni gospodarstwa rolnego w P.. Interes taki bowiem nie istnieje, jeśli możliwe jest wytoczenie powództwa o świadczenie. To właśnie w sprawie o podwyższenie renty powód mógł i powinien był wykazywać, udowadniać, że jego gospodarstwo w dniu wypadku miało deklarowaną przez niego powierzchnię w ha przeliczeniowych.

Mając na uwadze powyższe rozważania, sąd powództwo Z. G. oddalił, na podstawie art. 189 k.p.c. stosowanego a contrario.

Sąd nie obciążył powoda kosztami procesu na podstawie art. 102 k.p.c., mając na uwadze okoliczność, że sytuacja materialna i zawodowa powoda jest trudna. Uzyskuje on niewielki dochód i zмага się do dzisiaj ze skutkami wypadku samochodowego (...). Nadto, sąd miał na uwadze okoliczność, że zgłoszone żądanie wymagało oceny prawnej, której nie można byłoby wymagać od powoda. Powód wytoczył powództwo, będąc przekonany o słuszności swego żądania.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód zaskarżając go w całości

i wnosząc o uwzględnienie jego powództwa.

W uzasadnieniu wskazał, iż wnosząc pozew chciał, aby Sąd wydał wyrok, który potwierdzałby wszystkie wcześniejsze prawomocne wyroki, że jego gospodarstwo rolne w latach 1980-1984 miało 24 ha przeliczeniowe. Powód nie godząc się z wyrokiem Sądu Rejonowego w S. z dnia 18 kwietnia 2014r., który przyjął, że jego gospodarstwo rolne w dacie wypadku miało obszar 15,5061 ha przeliczeniowych, wniósł apelację do Sądu Okręgowego, który jednak oddalił apelację, przyjmując ustalenia Sądu Rejonowego za własne. Wspomniane Sądy wydały orzeczenia sprzecznie z wcześniejszymi ustaleniami zawartymi w prawomocnych wyrokach Sądów wszystkich instancji, co miało istotny wpływ na wysokość zasądzanego świadczenia rentowego. Zdaniem skarżącego Sąd I instancji nie mógł dokonywać zmian powierzchni gospodarstwa przed wypadkiem, gdyż jest to zmiana oczywistego faktu, ustalonego prawomocnie przez wcześniejsze orzeczenia Sądów polskich. Drugą przesłanką świadczącą o rażącym naruszeniu prawa jest przyjęcie przez te Sądy kwot wypłacanych przez (...). Zdaniem powoda Sąd Okręgowy przyjmując za własne ponowne i bezzasadne ustalenia powierzchni gospodarstwa naruszył dyspozycję art. 365 § 1 kpc.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie wskazania wymaga, iż prawidłowo Sąd I instancji uznał, że zgłoszone przez powoda żądanie ustalenia, iż w latach 1980 - 1984 prowadził on gospodarstwo rolne w P. o powierzchni 24 ha rozpatrywać należy w kontekście art. 189 kpc, który daje możliwość żądania ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego albo prawa, gdy strona ma w tym interes prawny. Interes prawny rozumieć należy jako potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej się powód znajduje. Uwzględnienie wyroku w tego rodzaju sprawach możliwe jest, gdy zaistniała sytuacja grożąca naruszeniem stosunku prawnego lub powstała wątpliwość, co do jego istnienia. Interes prawny oznacza interes odnoszący się do stosunków prawnych, w jakich znajdują się powód lub obie strony, przy czym ustalenie

takie może nastąpić jedynie, gdy stosunek prawny na który powołuje się powód, rzeczywiście istnieje. Niezależnie od rozumienia zakresu pojęcia interesu prawnego proces o ustalenie jest sprawą cywilną pomiędzy równorzędnymi podmiotami o określonej legitymacji. Legitymacja ta musi występować po obu stronach. Tak więc powód nie tylko powinien wykazać swoje prawo, ale skierować pozew przeciwko podmiotowi, który zgłasza roszczenie do tego prawa. Jeżeli nawet toczy się on nie pomiędzy podmiotami spornego stosunku prawnego lub nie pomiędzy podmiotem prawa a osobą, która swoim zachowaniem bezpośrednio zagraża temu prawu, to w każdym razie powoda legitymuje interes prawny jako stan rzeczy, do którego strona przeciwna ma określony stosunek ze względu na zainteresowanie niepewnością prawną, której usunięciu służy proces o ustalenie. Nie można zatem skutecznie pozywać kogokolwiek, lecz tylko podmiot, który jest prawnie zainteresowany wynikiem postępowania. W n/n sprawie pozwany Skarb Państwa - Sąd Rejonowy w S., we wspomnianym powyżej znaczeniu nie jest zainteresowany usunięciem stanu niepewności prawnej dotyczącej wielkości prowadzonego przez powoda gospodarstwa rolnego. Jako organ władczy, do którego obowiązków należy wydanie orzeczeń, co do przysługujących stronom roszczeń, zachowuje on w tej sprawie neutralność. Tym samym zasadnie Sąd I instancji uznał, iż w okolicznościach n/n sprawy wskazany przez powoda pozwany nie posiada legitymacji biernej, co jest wystarczającą przesłanką oddalenia powództwa.

Niezależnie od powyższego stwierdzić należy, iż w rozumieniu art. 189 kpc interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości. W kontekście powyższego za utrwalony uznać należy wyrażony w orzecznictwie i doktrynie pogląd, iż nie ma interesu prawnego ten, kto może poszukiwać ochrony prawnej w drodze powództwa o zasądzenie świadczeń pieniężnych lub niepieniężnych. Zasada ta opiera się na założeniach, że - po pierwsze, wydanie wyroku zasądającego możliwe jest, jeżeli ustalona zostanie legitymacja czynna powoda, oraz - po drugie, że wyrok tylko ustalający istnienie stosunku prawnego nie zapewni ostatecznej ochrony prawnej, ponieważ nie jest - w przeciwieństwie do wyroków zasądających - wykonalny na drodze egzekucji sądowej (por. m.in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1965 r., II CR 266/64, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00). Dlatego powszechne jest zapatrywanie, że możliwość wytoczenia powództwa o zasądzenie wyklucza po stronie powoda istnienie interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie w trybie art. 189 kpc (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1965 r., II CR 266/64 z aprobowaną glosą J. Klimkowicza oraz literaturą i orzecznictwem tam powołanym; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1968 r., I PR 290/68; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 1995 r., I PZP 56/94, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2011 r., I CSK 351/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011 r., II PK 295/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 589/11). Brak jest także podstaw, aby w drodze powództwa wytoczonego na podstawie art. 189 kpc domagać się ustalenia stanu

faktycznego lub faktu, a więc np. daty urodzenia (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1951 r., C 530/50), ustalenia wypadku, do którego doszło przy pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 1973 r., I PR 156/73), czy faktu, iż akt notarialny zawiera treść niezgodną z prawdą (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2000 r., IV CKN 36/00). Powództwo o ustalenie nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w innym postępowaniu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 r., I PKN 597/98) (por. P. Telenga Komentarz do art. 189 kpc, Lex).

Powód kwestionując ustalenia dokonane w ramach postępowań zakończonych wyrokiem Sądu Rejonowego w S. z dnia 18 kwietnia 2014r. oraz wyrokiem Sądu Okręgowego w S. z dnia 30 września 2014r. zamierzał w ramach n/n postępowania wykazać, iż w latach 1980 - 1984 prowadził gospodarstwo rolne o powierzchni 24 ha. Domagał się zatem ustalenia określonego faktu, w celu wykorzystania go w innym postępowaniu. Tego rodzaju intencje leżące u podstaw żądania strony powodowej nie pozwalają na przyjęcie, aby miał on interes prawny w wytoczeniu powództwa w rozumieniu art. 189 kpc, co także uzasadniało oddalenie powództwa (art. 189 kpc a contrario). Ponadto niewątpliwie brak jest podstaw do uznania, iż przepis ten może stanowić podstawę kwestionowania prawomocnych wyroków i zawartych w nim ustaleń. Ich podważania winno następować poprzez wniesienie stosowanych zwyczajnych, ewentualnie nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Uwzględniając powyższe rozważania Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, iż wniesiona apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie i dlatego na mocy art. 385 kpc ją oddalił.

O kosztach postępowania odwoławczego, Sąd Apelacyjny orzekł na mocy art. 102 kpc zgodnie, z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W/w artykuł nie konkretyzuje pojęcia „wypadków szczególnie uzasadnionych”, toteż ich kwalifikacja należy do sądu, który - uwzględniając całokształt okoliczności konkretnej sprawy - powinien kierować się własnym poczuciem sprawiedliwości. Do kręgu okoliczności branych pod uwagę przez sąd przy ocenie przesłanek z art. 102 kpc należą fakty związane z samym przebiegiem procesu, jak i będące „na zewnątrz” procesu, zwłaszcza dotyczące stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony. Okoliczności te powinny być oceniane przede wszystkim z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego.” (Komentarz do kpc, Część I, tom I pod red. T. Erecińskiego, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999, str.237). W sprawie nie budziło wątpliwości, iż sytuację majątkową powoda uznać należy za trudną. Miesięczne, niewysokie dochody w zdecydowanej części pokrywały się z ponoszonymi wydatkami, co uzasadniało zdaniem Sądu Apelacyjnego zastosowanie w sprawie art. 102 kpc.